

59 'שהכל נהיה בדברו'. וְסִיִּים בְּתִמְרָא – לאחר שאמר 'מלך העולם'
 60 נזכר שהוא יין ולא שכר, וסיים 'בורא פרי הגפן', ודאי הוא שִׁינָא ידי
 61 חובתו בברכה זו, והטעם, ד'א' נמי – שכן אפילו אם אָמַר וסיים
 62 שְׁהַכֵּל נְהִיָּה בְּדָבְרוֹ, כמו שהייתה דעתו בשעת פתיחה, גם יָצָא, דְּהָא
 63 תַּנְּנָן – שהרי שנינו במשנה להלן (בבב), עַל כּוֹלָם – על כל הדברים, אם
 64 אָמַר שְׁהַכֵּל נְהִיָּה בְּדָבְרוֹ יָצָא.
 65 אֱלָא באיזה אופן יש להסתפק, הֵיכָא דְקָא נְקִיט כְּסָא דְשִׁכְרָא בִּידֵיהּ
 66 – באופן שאחז כוס של שכר בידו, וְקָסְבֵּר דְתִמְרָא הוּא – והיה סבור
 67 שהוא יין. וְפָתַח את תחילת הברכה וְכִרְבֵּי – וברך 'ברוך אתה ה'
 68 אלהינו מלך העולם, אֲדַעְתָּא דְתִמְרָא – על דעת שהוא יין,
 69 שחתימת ברכתו היא בורא פרי הגפן. וְסִיִּים בְּשִׁכְרָא – לאחר
 70 שאמר 'מלך העולם' נזכר שהוא שכר ולא יין, וסיים 'שהכל נהיה
 71 בדברו', מ'א' – מה דינו, בְּתַר עֵיקַר בְּרָכָה אֲוִלִּינָן – האם הולכים
 72 אחר עיקר הברכה, שהוא הזכרת שם ומלכות, והרי הוא נאמר על
 73 דעת שהוא יין, והרי זה כמו שסיים ביין, ואין ברכת היין מוציאה את
 74 השכר, שאין השכר מן הגפן. או בְּתַר חֲתִימָה אֲוִלִּינָן – או שהולכים
 75 אחר החתימה, והרי חתם 'שהכל נהיה בדברו' כדינו.
 76 הגמרא פושטת את הספק מברייטא: הָא שְׁמַע – בוא ושמע ראייה
 77 לפשוט הספק מברייטא, וכך שנינו בה, שְׁחֲרִית – בבוקר, פָּתַח בִּינְצֵר
 78 אֹר – אמר 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם' על דעת לומר 'יוצר
 79 אור ובורא חושך'. וְסִיִּים בְּמַעְרֵיב עֲרֵבִים – חתם שאמר מלך העולם,
 80 טעה וסיים 'אשר בדברו מעריב מעריבים' וגם חתם בכך, לֹא יָצָא, לפי
 81 שחתימת הברכה היתה שלא כהוגן.
 82 פָּתַח את ברכת 'יוצר אור' בְּמַעְרֵיב עֲרֵבִים – שאמר 'ברוך אתה ה'
 83 אלהינו מלך העולם' על דעת לומר 'אשר בדברו מעריב מעריבים',
 84 וְסִיִּים בִּינְצֵר אֹר – לאחר שאמר 'מלך העולם' נזכר שטעה ואמר
 85 'יוצר אור ובורא חושך' וגם חתם 'יוצר המאורות' יָצָא ידי חובה, לפי
 86 שחתימת הברכה היתה כהוגן.
 87 עֲרֵבִית – בלילה, פָּתַח בְּמַעְרֵיב עֲרֵבִים – אמר 'ברוך אתה ה'
 88 אלהינו מלך העולם' על דעת לומר 'אשר בדברו מעריב מעריבים'.
 89 ולאחר שאמר 'מלך העולם' טעה, וְסִיִּים בִּינְצֵר אֹר, המשך את
 90 הברכה בנוסח של 'יוצר אור' וגם חתם 'יוצר המאורות', לֹא יָצָא, לפי
 91 שחתם שלא כהוגן. פָּתַח בִּינְצֵר אֹר – על דעת לומר 'יוצר אור',
 92 וְסִיִּים בְּמַעְרֵיב עֲרֵבִים – לאחר שאמר 'מלך העולם' נזכר שטעה
 93 וסיים 'אשר בדברו מעריב מעריבים' וכך המשך את שאר הברכה וגם
 94 חתם 'המעריב מעריבים', יָצָא, מפני שחתימתו היתה כהוגן. מסיימת
 95 הברייטא, בְּלֹלֵי שֶׁל דָּבָר, תַּכֵּל הוֹלֵךְ אַחַר חֲתִימָה של הברכה.
 96 והוכחת הגמרא לנידונו היא מהדין השני של הרישא והסיפא,
 97 ששנינו בהם שאפילו כשפתח על דעת לסיים שלא כהוגן, מאחר
 98 שסיים כהוגן יצא ידי חובתו, כמו כן יש לומר לענין ברכת שכר, שאף
 99 כשהוכיר שם ומלכות על דעת שהוא יין, אם סיים ואמר 'שהכל נהיה
 100 בדברו' יצא, מפני שהחתימה היתה כהוגן.
 101 הגמרא דוחה את ההוכחה: שֶׁאֵינִי הָתֵם – שונה הדבר שם, בברייטא,
 102 משום דְקָאָמַר 'ברוך' יוֹצֵר הַמְּאֹרֹת' – כלומר לעולם ברכה
 103 שפתיחתה במחשבה מקולקלת אינה מועילה כלום ואפילו אם
 104 חתימתה כהוגן, ומה ששנינו בברייטא שיצא, משום שחתם בה 'ברוך
 105 אתה ה' יוצר המאורות', ומחמת חתימתה בלבד אמרו שיוצא ידי
 106 חובתו, כיון שלחתימה עצמה יש תורת ברכה, כי מזכיר בה את
 107 המילה 'ברוך', מה שאין כן ברכת 'שהכל' שאין בסיומה תיבת 'ברוך',
 108 וצריכים אנו לפתיחתה כדי שתהא עליה תורת ברכה, אם היתה
 109 הפתיחה מקולקלת, כגון שחשב בה על דעת לומר 'בורא פרי הגפן',
 110 לא יצא ידי חובתו.
 111 הגמרא פורחת את הדרחיה: מַקְשָׁה הגמרא, הַנִּחָא – מובן הדבר לְרַב,
 112 דְאָמַר, כָּל בְּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ הוֹכְרַת הַשֵּׁם אֵינָה בְּרָכָה, ולמדנו
 113 מדבריו שעיקר ברכה היא בהזכרת ה', שְׁפִיר – יפה נדחית ההוכחה
 114 מהברייטא, שכן בחתימת 'יוצר המאורות' ישנה הזכרת שם ה', ויש
 115 לה תורת ברכה. אֱלָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְאָמַר, כָּל בְּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ
 116 מְלָכוּת אֵינָה בְּרָכָה, ולא די בהזכרת שם בלבד, מ'א' אֵיבָא לְמִמַּר

1 אֱלָא אֵי אָמַר – אבל אם תאמר שסובר ריש לקיש, אֶהְיֶה רַבָּה הוּוּ
 2 אָמַרְי – והיו אומרים, מ'א' – מה הראייה מכאן שְׁבִרְכוּת אֵין מְעַבְבוּת
 3 זו אֵת זו, דְלָמָּא הָאֵי דְלֹא אָמַרְי – שמא מה שלא אמרו ברכת 'יוצר
 4 אור' לפני קריאת שמע, מְשֻׁם דְלֹא מָטָא – שעדיין לא הגיע זמן
 5 ברכת 'יוצר אור', כי ברכה זו נתקנה על הנאת המאורות, והם קראו
 6 קריאת שמע כשהיה עדיין חושך, וְכִי מָטָא – וכשהגיע זמן יוצר אור
 7 והתחיל להאיר, הוּוּ אָמַרְי – היו אומרים ומשלימים אותה, נמצא
 8 שאם תאמר שבירכו ברכת 'אהבה רבה' אין כלל הוכחה שבירכו
 9 ברכה אחת בלבד, כי אפשר שאמרו 'יוצר אור' מאוחר יותר, אלא
 10 בהכרח שסובר ריש לקיש שבירכו ברכת 'יוצר אור' גמזו שבירכו רק
 11 אותה ולא 'אהבה רבה' אף שהגיע זמנה, מוכח שאין ברכות מעכבות
 12 זו את זו.
 13 הגמרא מבארת את דברי רב יצחק בר יוסף (לעיל א*) שאמר שריש
 14 לקיש לא אמר את דבריו בפירוש. שואלת הגמרא: אֵינִי מְבַלְלָא מ'א'
 15 – ואם לא נאמרו הדברים בפירוש מפי ריש לקיש, רק מכלל דבריו
 16 שמענו זאת, מה בכך, הרי יש כאן הוכחה ברורה, ומדוע הוצרך רב
 17 יצחק לומר שההוכחה היא רק 'מכללא'. משיבה הגמרא: דְאֵי
 18 מְבַלְלָא – מאחר שהוא רק מדויק דבריו, יש להשיב ולומר, לְעוֹלָם
 19 אֶהְיֶה רַבָּה הוּוּ אָמַרְי – היו אומרים, ועדיין לא הגיע זמן יוצר אור,
 20 וְכִי מָטָא – וכשהגיע זמן ברכת 'יוצר אור', הוּוּ אָמַרְי לִיה – אמרו
 21 אותה, ומ'א' – ומזהו זה שאמר ריש לקיש (שם) שמהמשנה במסכת
 22 תמיד מוכח שְׁבִרְכוּת אֵין מְעַבְבוּת זו אֵת זו, הרי בסופו של דבר
 23 אמרו את שתייהן. כוונתו לומר, כִּדְרַךְ בְּרָכוּת אֵין מעכב, היינו שאם
 24 הקדים את הברכה המאוחרת יצא ידי חובתו, שכן אנשי המשמר
 25 הקדימו את ברכת אהבה רבה ליוצר אור, אבל הברכות עצמן אפשר
 26 שמעכבות זו את זו, ואין אמירת אחת מהן מועילה בלא אמירת
 27 חברתה.
 28 אחר שנתבאר לעיל (א*) על פי המשנה במסכת תמיד, שהיו קוראים
 29 את עשרת הדברות במקדש, דנה הגמרא בענין קריאת עשרת
 30 הדברות מחוץ לבית המקדש, ותחילה מביאה הגמרא שוב את לשון
 31 המשנה, וְקוֹרְיִן עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת, שְׁמַע, וְהָיָה אִם שְׁמַעְתָּ, וַיֹּאמְרוּ,
 32 אָמֵת וַיֵּצִיב וַעֲבֹדָה וְכִרְכַּת כְּהֻנִּים. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל,
 33 אָף בְּגִבּוּלֵין – בשאר מקומות, מחוץ לבית המקדש. בְּקִשּׁוֹ לְקָרוֹת
 34 את עשרת הדברות, בְּן – כשם שקראו אותן בבית המקדש, לפני
 35 קריאת שמע. אֱלָא שְׁכַבְרַת בְּטוֹלָם, ולא הניחו חכמים לקרותן, מְפִנֵי
 36 תְרַעוּמַת הַמֵּינִין – שלא יאמרו לעמי הארץ, ששאר התורה חוץ
 37 מעשרת הדברות, אינה אמת, וראייה לדבר, שאין קוראים בקריאת
 38 שמע רק את עשרת הדברות, לפי שהן נאמרו על ידי הקדוש ברוך
 39 הוא בעצמו, ושמעו אותן מפיו בסניג. תֵּנִיא נְמִי הֵבִי – שנינו כן
 40 בברייטא כמו שאמר שמואל, רַבִּי תַּנְן אֲמַר בְּגִבּוּלֵין בְּקִשּׁוֹ לְקָרוֹת
 41 בְּן, אֱלָא שְׁכַבְרַת בְּטוֹלָם מְפִנֵי תְרַעוּמַת הַמֵּינִין.
 42 הגמרא מביאה שגם אמוראים בדור מאוחר יותר נהגו כדברי
 43 הברייטא שלא לקרוא את עשרת הדברות: רַבָּה בַר בַּר תַּנְּה כְּכַר
 44 לְמַקְבְּעֵיהוּ – לקבוע את קריאת עשרת הדברות בקריאת שמע
 45 בְּעֵיר סוּרָא, אָמַר לִיה – [לו] רַב חֲסֵדָא לְרַבָּה בַר בַּר חֲנָה, כְּכַר
 46 בְּטוֹלָם חֲכָמִים מְפִנֵי תְרַעוּמַת הַמֵּינִין. אָמַרְי כְּכַר לְמַקְבְּעֵיהוּ
 47 בְּתַרְדֵּעָא, אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי כְּכַר בְּטוֹלָם מְפִנֵי תְרַעוּמַת הַמֵּינִין.
 48 שנינו במשנה במסכת תמיד [שהובאה לעיל (א*)], 'וְכִשְׁבַת מוֹסִיפִין
 49 בְּרָכָה אַחַת לְמִשְׁמַר הַיּוֹצֵא'. מבררת הגמרא: מ'א' – [מהו] אותה
 50 בְּרָכָה אַחַת. אָמַר רַב חֲלַפּוֹ, מִשְׁמַר הַיּוֹצֵא אֲמַר – [מברך] לְמִשְׁמַר
 51 הַנִּכְסִים, מִי שֶׁשָּׂבַח אֵת שְׁמוֹ בְּבֵית תּוֹה, הוּא יִשְׁבֵּין בִּינְיָכֶם אֶהְיֶה
 52 וְאִתּוֹהּ וְשְׁלוֹם וְרֵיעוּת.
 53 שנינו במשנה, מְקוֹם שֶׁאָמַרו לְהֹאדְרֵיהּ אֵינוֹ רְשָׁאי לְקַצֵּר. הגמרא דנה
 54 בענין טעויות בנוסח ברכות. אומרת הגמרא: פְּשִׁיטָא – דין פשוט
 55 וברור הוא, הֵיכָא דְקָא נְקִיט כְּסָא דְתִמְרָא בִּידֵיהּ – כאשר אחז כוס
 56 של יין בידו, וְקָסְבֵּר דְשִׁכְרָא הוּא – והיה סבור שהוא שכר, וְפָתַח
 57 את תחילת הברכה, וְכִמְרַךְ 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם',
 58 אֲדַעְתָּא דְשִׁכְרָא – על דעת שהוא שכר, שחתימת ברכתו היא

48 הטעם שיצא, משום דתמרי נמי מיוזן וייני - שהתמרים אף הם זנים
 49 ומשביעים, נמצא שלא היתה מחשבתו בפתחת הברכה מקולקלת.
 50 במשנה שנינו, שבשחרית מברך ברכה אחת לאחר קריאת שמע,
 51 והיא ברכת 'אמת ויציב', ובערב מברך שתי ברכות לאחריה, 'אמת
 52 ואמונה' ו'השכיבו'. ברכת 'אמת ויציב' עיקרה נתקן על החסד
 53 שעשה ה' עם אבותינו, וְאִמַּת וְקִיִּים את דבריו שהבטיח לגאלם,
 54 והוציאם ממצרים וקרע להם את היס והעערים בו. וברכת 'אמת
 55 ואמונה' מוסבת אף על העתיד, שאומרים בה, שאנו מצפים שיקיים
 56 לנו הבטחתו ויאמן את דבריו לגאלנו מיד מלכים, ומיד עריצים,
 57 ולשים נפשנו בחיים, ולהדריכנו על במות אויבינו, שכל אלו הם
 58 ניסים הנהגים עמנו תדיר. הגמרא דנה בענין שתי הברכות, 'אמת
 59 ויציב' ו'אמת ואמונה':
 60 אָמַר רַבֵּה בַר חִינָנָא סְבָא מְשָׁמִיּה דְרַב, כֵּל שְׁלֵא אָמַר אִמַּת וְיָצִיב
 61 שְׁחָרִית וְאִמַּת וְאִמּוּנָה עֲרֵבִית - אִין הַכּוּנָה שְׁלֵא אִמְרָן כִּלְל, אֵלֵא
 62 שְׁלֵא כִּלְל בְּהֵן אַתְּ הַדְּבָרִים שְׁתַּנְּקוּ חַכְמִים לְהַזְכִּיר בְּהֵן, שְׁבֵיאֲמַת
 63 וְיָצִיב' תַּקְּנוּ לְהַזְכִּיר אַתְּ סָט נִצִּיאַת מִצְרַיִם וְקָרִיעַת יַם סוּף, וְבֵיאֲמַת
 64 וְאִמּוּנָה' תַּקְּנוּ לְפָרֵשׁ בְּהָ אַתְּ אִמּוּנַתְנוּ בְּה' שִׁקִּיִּים לְנו אַתְּ הַבְּטַחְתּוֹ
 65 לְגַאֲלָנוּ מִיַּד מַלְכִּים וּמִיַּד עֲרִיצִים, וְשָׂאֵר הַדְּבָרִים שְׁנוּכְרוּ לְעִיל, וְאִם
 66 לֹא הַזְכִּירָן, לֹא יֵצֵא יְדֵי הַזְּכִּירוֹתָ שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע כְּתִיקְנָה. וּמֵבִיא רַב
 67 סַמְךָ לְדַבְּרֵינוּ מִפְּסוּק, שְׁנִנְאִמַר (תהלים צב א) לְהַגִּיד כְּבֹדְךָ
 68 וְאִמְנוֹתֶיךָ בְּלִילוֹת, שֶׁבְּבוֹקֵר צִרְיָן לְהַזְכִּיר אַתְּ הַנְּסִים וְהַחֲסִדִּים
 69 שֶׁעָשָׂה עִם אֲבוֹתֵינוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וּבְעֵרַב צִרְיָן לְהַזְכִּיר אַתְּ
 70 אִמּוּנַתְנוּ בַּעַל הַנְּסִים שֶׁתֵּעִיד לְעֵשׂוֹת לְנוּ בִּימֵי גְלוּתְנוּ.
 71 אַגַּב שְׁהוּבָא שְׁמוּעַתּוֹ שֶׁל רַבָּה בַּר חִינָנָא סְבָא בְּשֵׁם רַב, בְּעִנְיָן
 72 בְּרֻכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, מֵבִיאָה הַגְּמָרָא שְׁמוּעוֹת נוֹסְפוֹת שֶׁאִמַּר בְּשֵׁמוֹ.
 73 לְהַלְךְ (לה) הוּבָאָה בְּרִיַּתָּא שְׁנִינָה בְּהָ, שֶׁשְׁחִיזַן בְּתַפְלַת שְׁמוּנָה
 74 עֶשְׂרֵה, תַּבּוּבֹת (ברכה ראשונה) תַּחֲלִילָה וְסוּף, וְבַהּוּדָאָה (מודים)
 75 תַּחֲלִילָה וְסוּף. הַגְּמָרָא מְבַאֲרַת כִּיצַד הוּאָ סֹדֵר הַכְּרִיעָה: אָמַר רַבֵּה בַר
 76 חִינָנָא [סְבָא] מְשָׁמִיּה דְרַב, הַמְּתַפְּלֵל שְׁמוּנָה עֶשְׂרֵה, כְּשֶׁהוּאָ בּוֹרֵעַ
 77 בְּאֲבוֹת וּבַהּוּדָאָה. בּוֹרֵעַ כְּפָרְדָּ - כְּשֹׁאֲמַר 'בְּרוּךְ מְכּוּפָּף אַתְּ קוּמְתוֹ.
 78 וְכֵן בַּהּוּדָאָה כּוֹרַע כְּשֹׁאֲמַר 'מוֹדִים'. וְכְשֶׁהוּאָ זוֹקֵף, זוֹקֵף בְּשֵׁם -
 79 כְּשֹׁאֲמַר שֵׁם ה' זוֹקֵף אַתְּ עֲצֻמוֹ. מֵבַאֲרַת הַגְּמָרָא, אָמַר שְׁמוּאֵל מֵאִי
 80 מְעַמָּא - מֵהָ הַטַּעַם דְּרַבֵּה שֶׁאִמַּר שְׁבַהּזְכַּרְתָּ ה' זוֹקֵף אַתְּ עֲצֻמוֹ, דְּכְתִיב
 81 (תהלים קמו ח) 'ה' זוֹקֵף כְּפּוֹפִים'.
 82 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל רַב מִפְּסוּק: מִיִּתְיָבִי - הַקְּשׁוּ בְּנֵי הַיְשִׁיבָה עַל דְּבָרֵי
 83 רַב מִהַפְּסוּק (מלאכי ב ד) 'מִפְּנֵי שְׁמֵי נְהַת הוּא', מִשְׁמַע שְׁבַהּזְכַּרְתָּ שֵׁם
 84 ה' צִרְיָן אֲדָם לְהַרְאוֹת אַתְּ עֲצֻמוֹ נִבְנַע וְלְכוּפֵף אַתְּ קוּמְתוֹ וְלֹא לְזוֹקֵפָה
 85 כְּפִי שֶׁאִמַּר רַב. מֵתַרְצַת הַגְּמָרָא, מִי כְּתִיב - וְכִי כְּתוּב 'בְּשֵׁמִי נַחַת
 86 הוּא' שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שֶׁכְּשֹׁמְכִיר אַתְּ ה' יִיחֵד כּוֹרַע, וְהֵלֵא 'מִפְּנֵי שְׁמֵי'
 87 כְּתִיב, הֵינְנוּ לִפְנֵי שִׁזְכִּיר שֵׁם ה' יִכְרַע, אֲבָל כְּשֹׁמְכִיר אַתְּ הַשֵּׁם
 88 יִזְדַּקֵּף, וְהַטַּעַם כְּמוֹ שֶׁאִמַּר רַב לְעִיל, שֶׁנֶּאֱמַר 'ה' זוֹקֵף כְּפּוֹפִים'.
 89 הַגְּמָרָא מְסַפֶּרֶת שֶׁשְׁמוּאֵל שִׁיבַח אַתְּ דְּבָרֵי רַב: אָמַר לִיה (לו) [לו]
 90 שְׁמוּאֵל, לְחֵיִיא בַר (בְּנוֹ שֶׁל) רַב, בַּר אוֹרִיָּאן - בֵּן תוֹרָה, תָּא - בּוּא
 91 וְאִימָא - וְאוּמַר לְךָ מִלְּתָא מְעַלְיוּתָא - דְּבַר מְשׁוּבָּח וּמְעוּלָה דְּאָמַר
 92 אַבְדָּה - אֲבִיךָ, רַב, הָבִי - כִּךְ אָמַר אַבְדָּה, כְּשֶׁהוּאָ בּוֹרֵעַ בּוֹרֵעַ
 93 כְּפָרְדָּה, כְּשֶׁהוּאָ זוֹקֵף זוֹקֵף בְּשֵׁם.

1 - מה יש לומר ולדחות את הראיה, הרי בחתימת 'יוצר המאורות' אין
 2 הזכרת 'מלכות', ואין לה תורת ברכה, ואף על פי כן שנינו שאם חתם
 3 כראוי יצא ידי חובה, ואף שמחשבתו בפתחת הברכה היתה שלא
 4 כהוגן, ואם כן יש להוכיח משם לבעייתנו, שאם היתה דעתו בפתחת
 5 ברכה של דבר שברכתו 'שהכל', על מנת לחתום 'בורא פרי הגפן',
 6 ונזכר וחתם 'שהכל', יצא ידי חובה.
 7 הגמרא דוחה את ההוכחה מהברייתא באופן אחר: אומרת הגמרא,
 8 אָלֵא כִךְ יֵשׁ לְדַחוּת אַתְּ הַהוּכַחָה מִהַבְּרִיַּיתָא. בִּינָן דְּאָמַר רַבֵּה בַר
 9 עוֹלָא (לעיל יא), שֶׁהַטַּעַם שֶׁהַתְּקִינוּ לוֹמַר בְּשַׁחְרִית 'יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרָא
 10 חֶשֶׁךְ' וּבְלִילָה 'גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֶשֶׁךְ וְחֶשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר' בְּרִי לְהַזְכִּיר
 11 מִדַּת יוֹם בְּלִילָה וּמִדַּת לַיְלָה בַּיּוֹם, נִמְצָא, כִּי קָאָמַר - כְּשֹׁאֲמַר
 12 בְּתַחֲלִילָה בְּרַבֵּה וּמְלָכוֹת - 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם'
 13 בְּשַׁחְרִית, עַל דַּעַת לוֹמַר אֲשֶׁר בְּדַבְּרוּ מְעַרְבֵי עֲרָבִים, וְכֵן בְּעֵרְבִית
 14 שֶׁפְּתַח עַל דַּעַת לוֹמַר יוֹצֵר אוֹר, מְעַיְקָרָא אֲתַרְוִיָּהוּ קָאָמַר -
 15 מִתַּחֲלִילָה נִתְכוּיִן לְהַזְכִּיר גַּם מִדַּת יוֹם וְגַם מִדַּת לַיְלָה, שֶׁהָרִי בְּבֵרַכְתָּ
 16 מְעַרְבֵי עֲרָבִים נִזְכַּרְתָּ מִדַּת יוֹם, בְּתִיבוֹת 'גּוֹלֵל אוֹר', וְכֵן בְּבֵרַכְתָּ יוֹצֵר
 17 אוֹר נִזְכַּרְתָּ מִדַּת לַיְלָה, בְּתִיבוֹת 'וּבוֹרָא חֶשֶׁךְ', וְלֹא הִיְתָה פְּתִיחַת
 18 הַבְּרַכָּה מְקוּלְקֵלֶת, וּלְפִיכָךְ יֵצֵא בְּהָ, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁסְּבַרְנוּ לוֹמַר שְׁהוּאָ רַק
 19 מִפְּנֵי הַחֲתִימָה, וְאִין לְהוֹכִיחַ מִכָּאֵן לְבֵרַכְתָּ שֶׁכֵּר שֶׁפְּתַח בְּהָ עַל מִנַּת
 20 לְבָרֵךְ 'בוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן' וְהִיְתָה מִחֲשַׁבְתּוֹ מְקוּלְקֵלֶת, שְׁבֵאֻפֵּן זֶה אִפְשָׁר
 21 שְׁלֵא יֵצֵא יְדֵי חוּבָה.
 22 הַגְּמָרָא מְבִיאָה הוּכַחָה נוֹסֶפֶת לְפִשׁוּט אַתְּ הַסֵּפֵק בְּעִנְיָן טַעוֹת בְּבֵרַכְתָּ
 23 שִׁכְרָ: תָּא שְׁמַע, מְסִיפָא שֶׁל הַבְּרִיַּיתָא [שְׁהוּבָאָה לְעִיל] שְׁנִינָה בְּהָ,
 24 בְּלָלוּ שְׁל דְּבַר, תְּכַל הוֹלֵךְ אַחַר תַּתְּתוּבָם. מְבַרַּרְתָּ הַגְּמָרָא, תִּיבוֹת
 25 'כְּלָלוּ שְׁל דְּבַר' לְאִתּוּיָי מֵאִי - מֵהָ בָּאוּ לְרַבּוֹת, לֹא לְאִתּוּיָי הָא
 26 דְּאָמְרֵן - וְכִי לֹא בָּאוּ לְרַבּוֹת מֵהָ שְׁבַרְנוּ לְעִיל, בָּאוּפֵּן שֶׁחֲשַׁב לְבָרֵךְ
 27 'בוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן' עַל שִׁכְרָ, וְנִזְכַּר וְחַתֵּם 'שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ', יֵצֵא,
 28 מִפְּנֵי שְׁהוֹלְכִים אַחַר הַחֲתִימָה. דּוּחָה הַגְּמָרָא, לֹא כְּמוֹ שֶׁאִמַּרְתָּ, אֵלֵא
 29 לְאִתּוּיָי נְהִמָּא וְתַמְרֵי - לְרַבּוֹת אוּפֵּן שֶׁהִיָּה אוֹכֵל פֶּת וְתַמְרִים. מְבַרַּרְתָּ
 30 הַגְּמָרָא, הִיכִי דְמֵי - בְּמָה מְדוּבָר מֵהָ שֶׁאִמַּרְתָּ שֶׁאֵכֵל פֶּת וְתַמְרִים.
 31 אִילִימָא - אִם נֹאמַר דְּאֵכֵל נְהִמָּא וְקִסְבַּר דְּתַמְרֵי אֵכֵל - שֶׁאֵכֵל פֶּת
 32 וְסַבֵּר שֶׁאֵכֵל תַּמְרִים, וּפְתַח בְּבֵרַכָּה אַחֲרוּנָה וְאִמַּר, 'בְּרוּךְ אַתָּה ה'
 33 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם' אֲדַעְתָּא דְּתַמְרֵי - עַל דַּעַת שֶׁאֵכֵל תַּמְרִים
 34 שְׁבַרְכֵתָם 'עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ', וְסִיִּים בְּדַנְהֶמָּא - וְחַתֵּם בְּשֵׁל פֶּת,
 35 דְּהֵינּוּ 'הוֹן אַתְּ הָעוֹלָם', תֵּינּוּ כְּעִיִּין - הָרִי זוּהֵי בְּעִיַּיתְנוּ, שֶׁמִּחֲשַׁבְתּוֹ
 36 בְּפִתְיַחַת הַבְּרַכָּה הִיְתָה מְקוּלְקֵלֶת, וְאִם כּוּזָה שְׁנִינָה שְׁהוֹלְכִים אַחַר
 37 הַחֲתִימָה וְיֵצֵא יְדֵי חוּבָה, הוּאָ הַדִּין שֶׁכֵּר, כֶּשֶׁפְּתַח עַל דַּעַת שְׁהוּאָ יִין
 38 וְסִיִּים 'שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ' יֵצֵא. וְאִם כֵּן יֵשׁ לְפִשׁוּט אַתְּ שֶׁאִלְתַּנוּ
 39 מִהַבְּרִיַּיתָא. דּוּחָה הַגְּמָרָא, לֹא צְרִיכָא - לֹא הוּצַרְכָּה הַבְּרִיַּיתָא
 40 לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁהוֹלְכִים אַחַר הַחֲתִימוֹת בָּאוּפֵּן זֶה, אֵלֵא בָּאוּפֵּן אַחַר, גְּוֹן
 41 דְּאֵכֵל תַּמְרֵי, וּבְרַכָּה שֶׁלְאַחֲרֵיהֶם הִיא 'עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ',
 42 וְקִסְבַּר נְהִמָּא אֵכֵל - וְהִיָּה סַבּוֹר שֶׁאֵכֵל פֶּת וְצִרְיָן לְבָרֵךְ אַחֲרֵיהָ
 43 בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן, וּפְתַח לְבָרֵךְ אַתְּ הַבְּרַכָּה שֶׁלְאַחֲרֵיהָ, בְּדַנְהֶמָּא - עַל
 44 דַּעַת שְׁהוּאָ פֶּת, וּבְרַכְתּוֹ 'הוֹן אַתְּ הָעוֹלָם', וְסִיִּים בְּדַתְמְרֵי - לְאַחַר
 45 שֶׁאִמַּר 'מֶלֶךְ הָעוֹלָם' נִזְכַּר שֶׁהֵם תַּמְרִים וְסִיִּים 'עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ',
 46 עַל כֵּךְ שְׁנִינָה בְּרִיַּיתָא ['צִיא'], וְהַטַּעַם, דְּאִפִּילוּ סִיִּים בְּדַנְהֶמָּא -
 47 אִפִּילוּ אִם סִיִּים בְּבֵרַכְתָּ הוֹן נְמִי (-גַּם כֵּן) יֵצֵא, מֵאִי מְעַמָּא - מֵהָ

הגמרא מוסיפה ללמדנו בענין אופן הכריעה והזקיפה: **רַב שֵׁשֶׁת כִּי כָרַע** – כשהיה כורע בברוך, **כָּרַע בְּהִיּוּרָא** – מקל שביד אדם, שכשבא לחבוט בו, חובטו כלפי מטה בבת אחת, כלומר שכרע במהירות בבת אחת. **כִּי קָא וְקִיף** – וכשנוקף, וְקִיף בְּהִיּוּרָא – נזקף כנחש, שכשהוא זוקף את עצמו, וזקף תחילה את ראשו ואחר כך את גופו מעט מעט, והטעם בזה, כדי שלא יראה שכריעת גופו היא טרחה עברור.

הגמרא מביאה שמועה נוספת של רבה בר חיננא סבא בשם רב, בענין חתימת ברכת 'אתה קדוש' וברכת 'השיבה שופטנו' בעשרת ימי תשובה: **וְאָמַר רַבָּה בַר חִינְנָא סָבָא מְשִׁמִּיה דְרַב, כֹּל הַשָּׁנָה בּוֹלֵה אָדָם מִתְפַּלֵּל וְחוֹתֵם בְּבִרְכַת 'אתה קדוש', 'הָאֵל הַקְדוֹשׁ', וּבְבִרְכַת 'השיבה שופטנו', 'מִלְךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמְשַׁפֵּט, הוֹיֵן מְעַשְׂרֵה יָמִים שְׁבִין רֵאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם הַכַּפּוּרִים, שְׁמִתְפַּלֵּל וְחוֹתֵם בָּהֶם, 'הַמֶּלֶךְ הַקְדוֹשׁ', מִפְּנֵי שְׂבִימִים אֵלּוּ מֵרָאה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵת מַלְכוּתוֹ בְּכָךְ שְׁהוּא שׁוֹפֵט אֵת הָעוֹלָם, וְכֵן 'הַמֶּלֶךְ הַמְשַׁפֵּט', מִפְּנֵי שְׂבִימִים אֵלּוּ נִיכְרַת מִדַּת מַלְכוּתוֹ עַל כֹּל הָעוֹלָם עַל יַדִּי הַמְשַׁפֵּט. וְרַבִּי אֱלֵעָזָר אָמַר, אִפִּילוּ אָמַר הָאֵל הַקְדוֹשׁ בְּעֶשְׂרֵה יָמִים אֵלּוּ, יֵצֵא, שְׁנָאמַר (ישעיה ה טו) 'יִגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט וְהָאֵל הַקְדוֹשׁ נִכְרַשׁ בְּצְדָקָה, וְיֵשׁ לְדְרוּשׁ, אִימְתִי וְיִגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט – מִתִּי הוּא הוֹמֵן שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵרָאה אֵת מִדַּת דִּינֵי הַשְּׁפוֹט אֵת הָעוֹלָם, בְּאֵלּוּ עֲשָׂרֵה יָמִים שְׁמֵרָאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכַּפּוּרִים, וּמַכֵּל מְקוֹם קְאָמַר הַפְּסוּק 'הָאֵל הַקְדוֹשׁ', הֵי שְׁגַם בְּעֶשְׂרֵה יָמִים אֵלּוּ אִפְשֵׁר לְכַנּוּתוֹ בְּשֵׁם 'הָאֵל הַקְדוֹשׁ'.**

הגמרא דנה בהכרעת ההלכה במחלוקת רב ורבי אלעזר, היינו בעשרה ימים שמראש השנה עד יום הכיפורים, האם יש לומר 'המלך הקדוש' או 'האל הקדוש'. מבררת הגמרא: **מָאֵי הָיָה עֲלָה – מַדֵּי הַכְרַעַת הַהִלְכָה בְּשֵׁאלָהּ זו. אָמַר רַב יוֹסֵף הָאֵל הַקְדוֹשׁ, כְּמוֹ שְׁאִמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר שֶׁאִפִּילוּ בַעַת הַמְשַׁפֵּט קוֹרְאֵי 'הָאֵל הַקְדוֹשׁ'. וּבְבִרְכַת הַשִּׁבָּה שׁוֹפְטֵנוּ מְסִיִּים 'מִלְךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמְשַׁפֵּט'. רַבָּה אָמַר הַמֶּלֶךְ הַקְדוֹשׁ וְהַמֶּלֶךְ הַמְשַׁפֵּט, כַּדַּעַת רַב לַעֲלִיל. הַגְּמָרָא מְכַרְעֵיהּ: וְהַלְכָתָא בְּרַבָּה, שְׁצִירָא לומר 'המלך הקדוש' ו'המלך המשפט'.**

הגמרא מביאה שמועה נוספת של רבה בר חיננא סבא בשם רב: **וְאָמַר רַבָּה בַר חִינְנָא סָבָא מְשִׁמִּיה דְרַב, כֹּל שְׁאִפְשֵׁר לוֹ לְבַקֵּשׁ רְחֻמִּים עַל חֲבִירוֹ וְאִינוּ מְבַקֵּשׁ נִקְרָא חוֹמָא, שְׁנָאמַר (שמואל א יב כג) וְגַם אֲנִי הִלִּילָה לִּי מַחְמָא לְה' מַחְדַּל לְהַתְפַּלֵּל בְּעַדְכֶם, וְתַפְלַת שְׁמוּאֵל הִיְתֵה בַקְשַׁת רַחֲמִים עַל הָעָם, כְּמַבּוּאֵר בַּפְּסוּקִים שֵׁם.**

אָמַר רַבָּא, אִם תִּלְמִיד חָכֵם הוּא זֶה הַצִּירָא לְרַחֲמִים, צִירָא שִׁתְּחַלְהּ – שִׁיעֲצֵר חֲבִירוֹ אֵת עֲצָמוֹ עֲלָיו. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, מָאֵי מְעָמָא – מַדּוּ טַעְמוֹ שֶׁל רַבָּא, וּמִנֵּן לַמִּד לַמִּד זֹאת. אִילִימָא – אִם נִאֲמַר מְשׁוּם דְּכַתִּיב – שַׁחֲתוּב (שמואל א כב ח) כֹּאשֶׁר הוֹכִיחַ שְׁאוּל אֵת עַבְדּוֹ שִׁישׁ לְהֵם יַד בְּרַדִּיפַת דּוּד אֹתוֹ וּלְפִי דַעְתּוֹ, אָמַר לְהֵם, 'וְאִין חוֹלָה מִכֶּם עָלִי (ואין) וְ[ו]גַלְה אֵת אֲוִי כִּי הִקִּים בְּנֵי אֵת עַבְדֵי עָלִי לְאַרְבַּ פִּיּוֹם הַזֶּה' – אִין אַחַד מְכַם שִׁיחֲלָה וַיְכַאֵב לְבוֹ עַבְדֵי (שהיה תלמיד חכם) שֶׁאֵנְצֵל מְדוּד, וְאֵף אַחַד מְכַם לֹא גִילָה לִּי כִּי יוֹנְתָן בְּנֵי כַרְת עַמּוֹ בְּרִית, הֵרִי שַׁבְתִּלְמִיד חֲכֵם צְרִיכִים לְהַחְלוֹת עֲצָמָם עֲלָיו.

הגמרא דוחה את הראיה מהפסוק: **דִּילְמָא מִלְךְ שְׁאֲנִי – שְׁמָא שׁוֹנָה הַדְּבַר שֵׁם, לְפִי שְׁשִׁאוּל הִיָּה מֶלֶךְ, לְפִיכֵן מַחְזִיבִים אַחֲרִים לְהַחְלוֹת עֲצָמָם עֲלָיו, אֵךְ מִנֵּן לְאָדָם שְׁאִינוּ מֶלֶךְ אֲבָל הוּא תִלְמִיד חֲכֵם, שֵׁם כֵּן צְרִיכִים אַחֲרִים לְחַלּוֹת עֲצָמָם עֲלָיו. אֲוִמְרַת הַגְּמָרָא: אֱלָא מְהִקָּא – מֵהַפְּסוּק דְלַהֲלֵן (תהלים לה יג) הַמְדַבֵּר בְּעִנְיָן דּוּאָג וְאִחִיתוּפַל שְׂרַדְפוּ אֵת דּוּד, וְהַתְּאוּנֵן עֲלֵיהֶם וְאָמַר, 'וְאִנִּי כְּתוּלָתָם לְבוֹשִׁי וְגו' שֶׁקַּע עֲנִיתִי בְּצוּם נֶפֶשִׁי – כְּשֶׁהָם הָיוּ חוֹלִים לְבַשְׁתִּי שֶׁקַּע וְהַתְּעִנִיתִי כִּדִּי שִׁירְפָאִם ה', וְהֵם שְׂבִיבִים לִי רַעֲה תַחַת טוֹבָה. הֵרִי שֶׁהַחְלָה עֲצָמוֹ עֲלֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ תִלְמִידֵי חֲכָמִים.**

הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבה בר חיננא סבא בשם רב: **וְאָמַר רַבָּה בַר חִינְנָא סָבָא מְשִׁמִּיה דְרַב, כֹּל הַעוֹשֶׂה דְבַר עֲבִירָה וּמִתְבַּיִישׁ בּוֹ, מוֹחֲלִין לוֹ עַל כֹּל עוֹנוֹתָיו, שְׁנָאמַר (יחזקאל טו אט) לְמַעַן תִּזְכְּרִי וּבְשֵׁת וְלֹא יִהְיֶה לְךָ עוֹד פְּתָחוֹן פֶּה מִפְּנֵי כְלִמְתָךְ בְּכַפְרֵי**

לְךָ לְכָל אֲשֶׁר עָשִׂיתָ נָאִם ה' אֱלֹהִים' – לפי הדרשה מתפרש סוף הפסוק, **אֲכַפֵּר לְךָ עַל כֹּל מַעֲשֵׂיךָ מִפְּנֵי כְלִמְתָךְ שֶׁנִּכְלַמְתָּ בָּהֶם.**

הגמרא דוחה את הראיה מהפסוק: **דִּילְמָא צְבִיר שְׁאֲנִי – שְׁמָא שׁוֹנָה הַדְּבַר בְּבוֹשָׁה שֶׁל צְבִיר שְׁהִיא גְדוּלָה בִּיּוֹתֵר וּלְפִיכֵן נִמְחַל לְהֵם, אֲבָל בּוֹשָׁה שֶׁל יְחִידִי שְׁמָא אִין בַּה דִּי כְּדִי שִׁימְחֵלוּ בְּשֵׁל כֵּךְ כֹּל עוֹנוֹתָיו.**

הגמרא מביאה ראיה מפסוק אחר: **אֱלָא מְהִקָּא – מֵהַפְּסוּק הַזֶּה (שמואל א כב טו) הַמְדַבֵּר בְּעִנְיָן שְׁאוּל, שֶׁכְּשִׂרָאָה שְׁפַלְשֵׁתִים קָבְצוּ אֵת מַחְנִיהֶם לְהַלְחֵם יִשְׂרָאֵל נְתִירָא מֵאֵד, וְשַׁלַּח לְשִׁאוּל בְּנִבְיָאִים וּבְאוּרִים וְתוֹמִים וְלֹא נִעְנָה, וְהִלְךְ לְבַעֲלַת אוֹב שֶׁתַּעֲלֶה אֵת שְׁמוּאֵל מִקְבְּרוֹ, 'וְיִאֲמַר שְׁמוּאֵל אֵל שְׁאוּל לְמָה הִרְנוֹתָנִי הַחַלְלוֹת אֵת, וְיִאֲמַר שְׁאוּל צִר לִי מֵאֵד וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בִּי, וְה' קָרַמְעָלִי וְלֹא עָנִי עוֹד גַּם כִּדִּי בְּנִבְיָאִים גַּם בְּחִלּוּמוֹת, וְיִאֲקָרָא לְךָ לְהוֹדִיעַנִי מָה אֲעֲשֶׂה'. מִדִּיִּיקַת הַגְּמָרָא: וְאִילוּ אוּרִים וְתוֹמִים לֹא קְאָמַר – כְּשִׁשְׁאוּל הַתְּנַצַּל לְפָנָי שְׁמוּאֵל עַל שֶׁהַעֲלָהּ בְּאוֹב, לֹא הוֹכִיר דְּבַרְבֵּי שֶׁשִׁלַּח לְשִׁאוּל בְּאוּרִים וְתוֹמִים, אֵף כִּי גַם בְּהֵם נִשְׁאֵל, כְּמוֹ שְׁמַבּוּאֵר שֵׁם בַּפְּסוּקִים הַקְדוּמִים, וְהֵטַעַם בְּכָךְ, מְשׁוּם דְּקַמְלִיָּה (ששואל הרג) לְנוֹב עִיר הַכְּהֵנִים, וְהַתְּבַיִישׁ מִפְּנֵי שְׁמוּאֵל, שְׁלֹא יֵאמַר לוֹ, אַתָּה גִרְמַת לְעַצְמְךָ שְׁלֹא נִעְנִיתָ בְּאוּרִים וְתוֹמִים, לְפִי שֶׁהִרְגַת אֵת הַכְּהֵנִים. מְבַאֲרַת הַגְּמָרָא: וּמִנֵּן דְּאֲחִילוּ לֵיהּ מִן שְׁמִיָּא – מִנֵּן שִׁמְחֵלוּ לוֹ מֵהַשְּׂמִיָּא, וְשְׁנָאמַר (ויאמר שמואל אל שואל) שְׁמוּאֵל מֵה עִנְיָן מַה שְׁאִמַר שְׁמוּאֵל לְשִׁאוּל כְּשֶׁהַעֲלָהּ בְּאוֹב, שֶׁה' יִמְסַר אֵת יִשְׂרָאֵל בְּיַד פְּלִשְׁתִּים, הוֹסִיף לומר לוֹ (שמואל א כב טו), '[ו]יִקְרָא אֵתָהּ וְיִבְיֶה עִמִּי' – כְּלוֹמַר תְּמוֹתוֹ, וְתַהֲיוּ עִמִּי, כְּמוֹ שְׁאִנִּי מַת, כֵּךְ הוּא פְּשׁוּטוֹ שֶׁל הַפְּסוּק, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יֵשׁ לְדְרוּשׁ מִקְרָא זֶה, שֶׁהִיָּה לוֹ לומר לְשִׁאוּל שִׁימוֹת, וְשִׁינָה בְּלִשׁוֹנוֹ וְאָמַר לוֹ 'עִמִּי', אֲלֵא אָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל, מֵאֲחַר שֶׁנִּתְבַּיִישַׁת עַל חֲטָא נוֹב, נִמְחַל לְךָ חֲטָא זֶה, וְלִמְחַר כְּשִׁתְּמוֹת תְּהִיָּה עִמִּי בְּמִתְבַּיִישָׁתָי, בְּעוֹלָם הַבָּא.**

וְרַבִּין אָמַר מְהִקָּא – מֵהַפְּסוּק הַזֶּה לְמִדִּים שִׁמְחֵלוּ לוֹ, שְׁנָאמַר (שמואל א כב א) בְּעִנְיָן שְׁלֹשַׁת שְׁנוֹת הָרַעַב שֶׁהָיוּ בְּסוּף יָמֵי דוֹד, וְשִׁאֵל בְּאוּרִים וְתוֹמִים עַל סִיבַת הַדְּבַר, וְנִעְנָה עַל כֵּךְ, 'אֵל שְׁאוּל וְאֵל בֵּית הַדְּמִים עַל אֲשֶׁר הִמִּית אֵת הַגְּבַעוֹנִים' הָיוּ שְׁשִׁאוּל הִרַג אֵת הַכְּהֵנִים שֶׁהָיוּ מְסַפְּקִים לְגַבְעוֹנִים לְחֵם וּמִים. לְפִי שְׁמַסֵּר יְהוֹשֻׁעַ אֵת הַגְּבַעוֹנִים לְכַהֲנִים שֶׁהָיוּ חוֹטְבֵי עֲצִים וְשׁוֹאֲבֵי מִים לְמִזְבֵּחַ, וְכִשְׁהִרַג שְׁאוּל אֵת הַכְּהֵנִים לֹא הִיָּה מִי שִׁירְפַנְסָם, וְהַחְשִׁיבוּ לוֹ זֹאת כְּמוֹ שֶׁהִרַג אֵת הַגְּבַעוֹנִים (ביבמות עה). וְקָרָא דוּד לְגַבְעוֹנִים כִּדִּי לְפִיִּיסִם שִׁתְּפַלְלוּ עַל יִשְׂרָאֵל שִׁיפְסַק הָרַעַב, וְהַשִּׁיבוּ הַגְּבַעוֹנִים, 'יִתֵּן לָנוּ שְׁבַעָה אֲנָשִׁים מִבְּנֵי וְהוֹקֵעֵנּוּם לְה' בְּנִבְעַת 'שְׁאוּל בְּחִיר ה' (שם כא ח) – יִנְתְּנוּ לָנוּ שְׁבַעָה מְבִנֵי שְׁאוּל וְנִתְלַה אוֹתָם, וְנִרְדִיעַ עַל יַדִּי כֵּךְ אֵת מִשְׁפַּט ה', וְנַעֲשֶׂה זֹאת בְּגַבְעַת שְׁאוּל, שְׁהוּא מְקוֹם עִיר מַלְכוּתוֹ שֶׁל שְׁאוּל, כִּדִּי שִׁידְעוּ הַכֵּל שֶׁהֵם בְּנֵי שֶׁל שְׁאוּל שֶׁבַחְרוּ ה' לְמַלְךְ, כֵּךְ בִּיאֹרוֹ שֶׁל הַפְּסוּק, וְרַבְּנֵן דְּרַשׁוּ, כִּי הַתִּיבוֹת 'בְּחִיר ה' לֹא נִאֲמַרו עַל יַדִּי הַגְּבַעוֹנִים, שֶׁהִרִי בְּאוֹ וְנִתְנוּ, אֲלֵא יִצְתָהּ בַּת קוֹל וְאָמְרָה 'בְּחִיר ה'', כְּלוֹמַר שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ עוֹנוֹתָיו.

הגמרא חוזרת לדון בענין קריאת שמע: **אָמַר רַבִּי אֶבְתָּה בֶּן זוֹטְרַתִּי אָמַר רַב יְהוּדָה בַר יְבִירָא, בְּקִשְׁוֹ לְקַבּוּעַ פְּרִשְׁתַּת בְּלִק בְּקִרְיַאת שְׁמַע – כְּשִׁבָּאוּ חֲכָמִים לְתַקַּן אֵת הַזְּכוּרַת פְּרִשְׁתַּת צִיצִית בְּקִרְיַאת שְׁמַע, סִבְרוּ לְהַעֲדִיף אֵת פְּרִשְׁתַּת בְּלִק, וְלְהוֹכִיר אוֹתָהּ וְלֹא אֵת פְּרִשְׁתַּת צִיצִית, מֵהֵטַעַם הַמְּבּוּאֵר לְהַלָּן. וּמִפְּנֵי מָה לֹא קְבַעִיהּ – אֵת פְּרִשְׁתַּת בְּלִק, מְשׁוּם מוֹרַח צְבִיר – שֶׁטְרַחַח הִיא לְצִיבוּר לְהוֹסִיף כֹּל יוֹם אֵת כֹּל פְּרִשָׁה זוּ בַּתְּפִלָּה.**

מבררת הגמרא: **מָאֵי טַעְמָא – מַה הֵטַעַם שֶׁבִּיקְשׁוּ לְקַבּוּעַ אֵת פְּרִשְׁתַּת בְּלִק, אִילִימָא – אִם נִאֲמַר מְשׁוּם דְּכַתִּיב (שכתיוב) פֶּה (במדבר כג כב) 'אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, וְכְמוֹ שְׁמַבּוּאֵר בְּמִשְׁנֵה לְהַלָּן, שֶׁתְּקַנוּ לְהוֹכִיר יִצִּיאַת מִצְרַיִם בְּקִרְיַאת שְׁמַע, לִימָא – שִׁיאֲמַרו אֵת פְּרִשְׁתַּת רִבִּית וּפְרִשְׁתַּת –אוֹ אֵת פְּרִשְׁתוֹ מִשְׁקָלוֹת דְּכַתִּיב בְּהֵן יִצִּיאַת מִצְרַיִם, שֶׁבְּפְרִשְׁתַּת רִבִּית נִאֲמַר (ויקרא כה לו) 'אֵל תִּקַּח מֵאֲתָוּ נֶשֶׁף וְתִרְבִּית' וְנִסְמַךְ לוֹ (שם כה לח) 'אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם', וְנִסְמַךְ לְפְרִשְׁתַּת מִשְׁקָלוֹת נִאֲמַר (ויקרא טז לו) 'מֵאֲזוּנֵי צֶדֶק אֲבָנֵי צֶדֶק אֵיפֶת צֶדֶק**

1 והין צדק יהיה לכם אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ
2 מצרים.

3 אלא אמר רבי יוסי בר אבין, משום דכתוב בה האי קרא – משום
4 שנאמר בה פסוק זה (במדבר כד ט), 'פרע שכב בארי וכלביא מי
5 יקומנו, ויש בו דמיון ל'בשבכך ובקומך' הנאמר בקריאת שמע.

6 מקשה הגמרא: ולימא האי פסוקא ותו לא – שיאמרו רק את הפסוק
7 'כרע שכב' וגו' ולא יותר, ואין בכך טורח לציבור, ומדוע באמת לא
8 קבעו לומר את פרשת בלק. מתרצת הגמרא: גמרי – קבלה בידינו,
9 כל פרשה דפסקה משה רבינו פסקינן, דלא פסקה משה רבינו לא
10 פסקינן – פרשה שמשה רבינו הפסיקה, דהיינו שהפרשה פתוחה או
11 סתומה, אף אנו מפסיקים אותה, פרשה שלא פסקה משה רבינו אין
12 אנו מפסיקים אותה.

13 הגמרא ממשיכה לדרך בענין קריאת שמע. מבררת הגמרא: פרשת
14 ציצית, מפני מה קבעוה בקריאת שמע. אמר רב יהודה בר חביבא,
15 מפני שיש בה חמשה דברים, מצות ציצית, יציאת מצרים, עול
16 מצות, והאיסור להמשך אחר דעת מינים – אלו ההופכים את טעמי
17 התורה ודורשים אותה באופן מעוקל ההולך אחר אלילות. דבר נוסף
18 שיש בה הוא האיסור של הרהור עבודה – תאות נשים. וְהַרְהוּר
19 עֲבֹדָה וְרָה.

20 שואלת הגמרא: בשלמא הני תלת מפרשין – מובנים דברי רב יהודה
21 בר חביבא בשלשת הדברים הראשונים, שכן הם מפורשים בפרשת
22 ציצית, עול מצות, דכתיב – שנאמר (במדבר טו לט) 'וְרָאיתֶם אוֹתוֹ
23 וּזְכַרְתֶּם אֵת כָּל מִצְוֹת ה', ציצית, דכתיב (שם פסוק לח) 'וַעֲשׂוּ לָהֶם
24 צִיצִית וְגו' על כנפי בגדיהם לזרזם ונתנו על יציאת הכנף פתיל
25 תכלת, יציאת מצרים' דכתיב (שם פסוק מא) 'אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי וְגו'
26 אֲתֶכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, אֵלֶּךָ
27 דַּעַת מִיָּנִיּוֹם הַרְהוּר עֲבֹדָה וְרָה מְנַלְן – היכן כתובים
28 שלשה אלו בפרשת ציצית. משיבה הגמרא: דְתַנִּינא בברייתא, נאמר
29 (שם טו לט) 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים
30 אַחֲרֵיהֶם ודרשו, אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְזו מִיָּנִיּוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר – וכן מוכח
31 בפסוק שמינן הוא זה ההולך אחר מחשבת לבו, שנאמר (תהלים ד א)
32 'אִמְרוּ נָכַל בְּלִבּוֹ אִין אֱלֹהִים, וּבִרְדֵי שַׁאֲן נָבַל יוֹתֵר מִזֶּה הַהוֹפֵךְ
33 דברי אלהים חיים לדרשות שקר והליכה אחר אלילות. אַחֲרֵי עֵינֵיכֶם
34 זֶה הַרְהוּר עֲבֹדָה וְעֲרוּהּ, שְׁנֵאמַר (שופטים יד א) 'וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל
35 אֲבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִי הִיא יִשְׂרָה בְעֵינַי'. אֲתֶם זֻנִּיּוֹם, זֶה הַרְהוּר
36 עֲבֹדָה וְרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים ח לג) 'וַיְהִי בְּאֲשֶׁר מֵת גִּדְעוֹן וַיִּשְׁבּוּ
37 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי הַבְּעֻלִים'.

משנה

38 המשנה דנה בענין הזכרת יציאת מצרים בקריאת שמע של ערבית:
39

40 מְזַכְרִין יִצְיַאת מִצְרַיִם – פרשת ציצית שיש בה זכירת יציאת
41 מצרים, אומרים אותה כְּלִילוֹת – בקריאת שמע של ערבית, ואף על
42 פי שמצות ציצית אינה נוהגת בלילה, לפי שכתוב בה (במדבר טו לט)
43 'וְרָאיתֶם אוֹתוֹ, אומרים אותה מפני יציאת מצרים האמורה בה,
44 שנוהגת בלילה.

45 אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הָרִי אֲנִי כִּכְּן שְׂבָעִים שָׁנָה – הריני נראה
46 כזקן ולא היה זקן ממש, אלא לפי שנתמנה לנשיאות בהיותו צעיר
47 לימים, הלכינו שערותיו, כדי שיראה זקן וראוי לנשיאותו, וְלֹא זָכִירִי
48 – לא נצחתי את החכמים בראיות, להוכיח שְׁתֵּאמַר יִצְיַאת מִצְרַיִם
49 כְּלִילוֹת, עַד שֶׁדַּרְשָׁה בֶּן זֻמָּא בַּיּוֹם מִיָּנִיּוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה
50 לנשיאות, שְׁנֵאמַר (דברים טו א) 'לְמַעַן תִּזְכֹּר אֵת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ
51 מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, אִילוּ נֹאמַר, 'מִי חַיֶּיךָ, הִיָּה מִשְׁמַע, הַיָּמִים
52 בְּלִבְרִי יֵשׁ לְהִזְכִּיר בְּהֵם יִצְיַאת מִצְרַיִם, עֲכָשִׁיו שֹׁנֵכֶת ב'כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ,
53 באה תיבת 'כל' לרבות גם את הלילות. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים שְׁתִּיבַת
54 'כל' לא באה לרבות לילות, שהרי בפסוק נזכרו ימים, אלא כך יש
55 לדרוש, אִילוּ נֹאמַר 'מִי חַיֶּיךָ' בְּלִבְרִי הִיָּינוּ אוֹמְרִים שֶׁרַק הַעוֹלָם הָיָה
56 יֵשׁ לְהִזְכִּיר בו יִצְיַאת מִצְרַיִם, עֲכָשִׁיו שֵׁנֹאמַר 'כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ' באה תיבת
57 'כֹּל', לְהִבְיֵא [לרבות] לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ, שְׁגַם אוֹ מִצְוֵה לְהִזְכִּיר אֵת
58 יִצְיַאת מִצְרַיִם, וְאֵף שִׁידֵּיו אוֹ נִסִּים גְּדוּלִים יוֹתֵר מִיִּצְיַאת מִצְרַיִם.

גמרא

59 הגמרא מביאה ברייתא בה מביאר המשא ומתן בין בן זומא לחכמים
60 בענין הזכרת יציאת מצרים לימות המשיח: תַּנִּינא בברייתא, אָמַר
61 לָהֶם בֶּן זֻמָּא לְחַכְמִים, תְּשׁוּבָה עַל מַה שִׁדְרָשׁוּ מ'כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ'
62 לְהִבְיֵא לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ. וְכִי מְזַכְרִין יִצְיַאת מִצְרַיִם לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ,
63 וְהֵלֵא כִּכְּרֵי נֹאמַר (ירמיה כג ט-ח) 'הֲזֵנָה יָמִים בָּאִים נֹאֵם ה' וְלֹא יֹאמְרוּ
64 עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה אֵת כְּנִי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי אִם חַי ה'
65 אֲשֶׁר הָעֵלָה וְאֲשֶׁר הִבְיֵא אֵת זֵרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צַפּוֹנָה וּמִכָּל
66 הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִרְחִיתִים שָׁם וַיִּשְׁבּוּ עַל אֲדָמָתְכֶם, הָרִי מְפֹרֵשׁ בַּפְּסוּק
67 שֶׁאֵין מְזַכְרִים יִצְיַאת מִצְרַיִם לְעֵתִיד לְבוֹא. אָמְרוּ לוֹ חַכְמִים לְרַבִּי
68 אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה תְּשׁוּבָה עַל קוּשִׁיתוֹ, מַה שֵׁנֹאמַר בַּפְּסוּק שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ
69 עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לֹא נִתְכַּוֵּן
70 הַכְּתוּב שֶׁתַּעֲקֹר הַזְּכֵרֵת יִצְיַאת מִצְרַיִם מִמְּקוֹמָהּ, וְלֹא יִזְכְּרוּ אוֹתָהּ
71 כֹּלל, אֵלֶּךָ שֶׁתִּהְיֶה הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה מִשְׁעֲבֹד מַלְכוּיּוֹת עֵיקָר,
72 וַיִּצְיַאת מִצְרַיִם טָפַל לוֹ.

73 חכמים מביאים הוכחה לפירושה בפסוק: כִּי־יִצְאָ בּוֹ אֶתָּה אוֹמֵר –
74 דוגמא לדבר שאף שדיבר הכתוב בלשון שליחה, מוכרח אתה לפרש
75 שלא שלל הדבר מכל וכל. נאמר (בראשית לה ט) 'לֹא יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד
76 יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ'
77